

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Манжули Андрія Анатолійовича на дисертацію Денисенко Ольги Євгеніївни на тему: «Адміністративно-правове забезпечення реалізації принципу боротьби з ігровою залежністю (лудоманією)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. У сучасних умовах функціонування грального бізнесу в Україні проблема ігрової залежності (лудоманії) набуває все більшої соціальної, правової та економічної значущості. Відновлення легалізованого ринку азартних ігор, що супроводжується активним розвитком цифрових платформ, збільшило ризики залучення вразливих категорій населення до надмірного захоплення азартними іграми, а умови війни підсилили стрес та бажання людей втекти від реальності у віртуальний світ, у тому числі азартних ігор. Це, своєю чергою, актуалізувало потребу у формуванні ефективної державної політики з акцентом на превенцію, контроль та мінімізацію шкідливих наслідків лудоманії. Принцип боротьби з ігровою залежністю має стати не лише декларативною нормою, а й реально діючим елементом у системі адміністративно-правового регулювання грального бізнесу.

Дослідження Ольги Євгеніївни Денисенко присвячене саме розробці теоретичних та прикладних основ адміністративно-правового забезпечення реалізації цього принципу. Актуальність теми зумовлена не тільки соціальною небезпекою явища лудоманії, але й об'єктивною необхідністю вдосконалення нормативно-правових засад регулювання ринку азартних ігор, розмежування компетенцій між органами публічної влади, організаторами азартних ігор та інститутами громадянського суспільства. В умовах трансформації публічного управління особливої ваги набуває комплексне наукове осмислення процедур, механізмів і суб'єктів, які мають бути задіяні у практичному забезпеченні права громадян на захист від ігрової залежності.

Таким чином, обрана тема відповідає сучасним запитам науки адміністративного права, є важливою для правотворчої і правозастосовної діяльності, спрямованої на формування безпечного середовища функціонування

грального бізнесу, і водночас заповнює існуючу наукову прогалину в дослідженні проблематики лудоманії крізь призму адміністративно-правових механізмів.

Оцінка ступеня наукової обґрунтованості та достовірності отриманих авторкою результатів. Дисертаційне дослідження Ольги Євгеніївни Денисенко вирізняється високим ступенем наукової обґрунтованості, внутрішньою логічною цілісністю та системністю аналізу досліджуваної проблематики. Авторка коректно сформулювала наукову проблему щодо розробки адміністративно-правового забезпечення реалізації принципу боротьби з ігровою залежністю (лудоманією) та формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення діяльності органів публічної адміністрації у питаннях забезпечення захисту права гравців в азартні ігри на безпечну гру та захисту суспільства від шкідливого впливу азартних ігор, яку послідовно дослідила й науково вирішила у межах поставлених у дисертації завдань та сформульованих висновків.

Дисертаційне дослідження відзначається чіткою логікою викладення матеріалу, що узгоджується зі структурою роботи та сприяє цілісному розкриттю предмету дослідження. Послідовність аналізу – від теоретико-правових засад (розділ I) до визначення суб'єктного складу та об'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації принципу боротьби з ігровою залежністю (розділ II), а також вивчення адміністративних процедур у цій сфері (розділ III) – забезпечує логічний перехід від загального до конкретного. Такий підхід дозволяє поступово розгортати наукову аргументацію, системно формувати авторські висновки та демонструє глибоке розуміння взаємозв'язків між теоретичними положеннями, правовими механізмами та практичними аспектами реалізації принципу боротьби з лудоманією.

Теоретичну основу дослідження склали наукові й аналітичні праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, окрема у сфері адміністративного права та процесу, господарського права, економіки, охорони здоров'я. Нормативно-правовим підґрунтям дослідження є сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, яка містить матеріальні та процедурні адміністративно-правові норми, що регламентують особливості формування та реалізації

державної політики щодо грального бізнесу. Особливу увагу авторка приділила вивченню зарубіжного досвіду багатьох країн, де ринок грального бізнесу є давно сформованим, а заходи захисту від ігрової залежності пройшли випробування часом, що є дуже важливим для побудови власної моделі боротьби з ігровою залежністю під час розвитку ринку грального бізнесу в умовах євроінтеграції нашої держави.

Найважливішим і вартим позитивної оцінки є комплексний і глибокий підхід до вивчення адміністративно-правового забезпечення реалізації принципу боротьби з ігровою залежністю. Особливо цінним є наполегливе прагнення авторки замінити застарілу риторику «боротьби з ігровою залежністю» на більш точні та конструктивні формулювання – «захист суспільства від шкідливого впливу азартних ігор» та «захист гравця від ігрової залежності». Такий підхід свідчить про високу наукову обґрунтованість, емпатію до постраждалих та прагнення до гуманізації державної політики у цій сфері.

Крім того, заслуговує на позитивну оцінку пропозиція щодо залучення громадянського суспільства як активного суб'єкта у сфері реалізації принципу захисту від ігрової залежності. Визначення ролі громадськості як одночасно об'єкта і суб'єкта впливу, а також обґрунтування необхідності спрямування частини доходів від азартного бізнесу на соціальні цілі, зокрема на підтримку громад із гральними закладами, є прикладом практичного соціально орієнтованого підходу, що підсилює соціальну відповідальність держави і бізнесу.

Достовірність отриманих результатів забезпечується обґрунтованістю застосованих методів дослідження – авторка послідовно використовує порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-юридичний та логіко-аналітичний підходи. Це дозволило розробити власну класифікацію адміністративних процедур, уточнити суб'єктний склад реалізації принципу боротьби з лудоманією, сформулювати теоретичні підходи до його розуміння як правового феномену. Усі ключові положення та висновки обґрунтовані з використанням актуальної нормативної бази, наукової літератури та прикладів практики, що свідчить про належну методологічну культуру дослідження.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні Ольги Євгеніївни Денисенко, підтверджуються як обсягом опрацьованої нормативної та доктринальної бази, так і практичним спрямуванням запропонованих рішень. Авторка забезпечила системний підхід до аналізу адміністративно-правових механізмів запобігання та протидії ігровій залежності, спираючись на чинне українське законодавство, зарубіжний досвід правового регулювання грального бізнесу, позиції науковців та практичні приклади. Висновки є результатом глибокого аналітичного осмислення проблематики, а рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані як у нормотворчій діяльності, так і в правозастосовній практиці.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному обґрунтуванні поняття та структури принципу боротьби з лудоманією, розробці класифікації адміністративних процедур у сфері його реалізації, уточненні статусу суб'єктів і об'єктів відповідного правового забезпечення. Зокрема, запропоноване розмежування заявних і втручальних адміністративних процедур, а також визначення подвійної ролі громадянського суспільства як суб'єкта та об'єкта у цьому процесі, є авторським теоретичним внеском, який раніше не отримував належного висвітлення в юридичній науці.

Окрему увагу слід звернути на апробацію отриманих результатів, що знайшли відображення у шести статтях, зокрема у виданні, що входить до наукометричної бази Web of Science, а також у шести тезах конференцій. Це свідчить про професійне визнання результатів дослідження та їх наукову й практичну цінність. Усі наведені положення та рекомендації логічно випливають із структури роботи, підтверджені емпіричними і нормативними джерелами та відповідають критеріям достовірності й новизни, встановленим для кандидатських дисертацій.

Значення результатів дисертаційного дослідження для науки і практики. Результати дисертаційного дослідження Ольги Євгеніївни Денисенко мають важливе значення як для розвитку науки адміністративного права, так і для вдосконалення правозастосовної та нормотворчої практики у сфері

регулювання грального бізнесу та протидії ігровій залежності. Наукова цінність роботи полягає у поглибленні теоретико-правових засад адміністративно-правового забезпечення реалізації принципу боротьби з лудоманією, що дозволяє по-новому осмислити межі втручання держави у сферу грального бізнесу для захисту інтересів суспільства в цілому та прав кожного гравця в азартні ігри.

Практичне значення дисертації полягає у запропонованих авторкою висновках і рекомендаціях, які можуть бути використані в діяльності органів виконавчої влади під час формування та реалізації державної політики щодо захисту населення від ігрової залежності. Зокрема, ідеї дисертаційного дослідження вже були позитивно сприйняті органами державної влади, що підтверджується офіційними листами профільного парламентського комітету та Міністерства цифрової трансформації України. Запропоновані положення також можуть бути враховані при підготовці змін до нормативно-правових актів, спрямованих на регламентацію діяльності у сфері азартних ігор.

Цікавим і важливим аспектом дослідження є системна розробка пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема запровадження чітких адміністративних процедур, які стосуються і гравців, і організаторів азартних ігор. Особливо варто відзначити ідею впровадження унікального ідентифікатора гравця, встановлення лімітів витрат і часу гри, обов'язкових перерв, а також централізованого онлайн-моніторингу з боку держави. Такі техніко-правові інструменти, засновані на міжнародному досвіді, можуть суттєво посилити ефективність державної політики в цій сфері та гарантувати реальний захист вразливих категорій громадян.

Крім того, отримані результати становлять цінність для освітнього процесу та подальших наукових розвідок. Матеріали дисертації можуть бути використані при викладанні дисциплін з адміністративного та фінансового права, у підготовці науково-методичних матеріалів, а також у формуванні спеціальних курсів, присвячених проблемам публічного регулювання суспільно шкідливих сфер діяльності. Таким чином, дисертація становить вагомий внесок у розвиток наукової доктрини й водночас має безперечну прикладну значущість.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації Ольги Євгеніївни Денисенко, повністю відповідає встановленим вимогам до кандидатських дисертацій. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 12 наукових працях, зокрема у 6 наукових статтях, що включають 4 публікації у наукових фахових виданнях України, 1 — у фаховому зарубіжному виданні та 1 — у журналі, що індексується у наукометричній базі Web of Science (Q3). Це забезпечує належний рівень публічного викладу наукових результатів, визнання в академічному середовищі та підтвердження авторитетності здійсненого дослідження.

Крім того, 6 тез доповідей, оприлюднених на вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференціях, свідчать про активну участь авторки в науковому обговоренні результатів дослідження, що сприяло їх апробації, фаховому рецензуванню та публічному визнанню. У публікаціях послідовно відображені ключові наукові положення дисертації: поняття і структура принципу боротьби з лудоманією, його адміністративно-правове забезпечення, функціональна характеристика суб'єктів реалізації цього принципу, а також особливості заявних та втручальних адміністративних процедур.

Таким чином, зміст опублікованих праць комплексно охоплює всі основні теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження. Це свідчить про належний рівень самостійної наукової роботи здобувачки, її вміння узагальнювати, систематизувати та доносити результати дослідження у формі, придатній для професійного сприйняття академічною та практичною спільнотою.

Водночас, у представленій дисертації наявні окремі положення, що можуть викликати фахову дискусію, видаються неоднозначними або такими, що потребують додаткового уточнення й теоретичного доопрацювання.

1. У розділі III, аналізуючи адміністративні процедури, авторка наводить приклади рішень Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей в межах таких процедур, проте не зазначає, чи оскаржувались такі рішення в адміністративному або судовому порядку організаторами азартних ігор і чи наявна судова практика

щодо скасування таких рішень, що надало б можливість виявити проблеми у застосуванні конкретних процедур.

2. Авторка у висновках надає дуже багато слухних пропозицій щодо вдосконалення законодавства, але, на нашу думку, було б логічно викласти їх всі в окремому документі у вигляді додатку до роботи, де було б зібрано пропозиції змін до всіх нормативно-правових актів, що полегшило б можливості використання пропозицій у правотворчій діяльності.

3. У розділі 2.2, який присвячено громадянському суспільству авторкою присвячено увагу конкретним прикладам залучення громадських організацій у реалізації соціальних принципів, зокрема через приклади з країн ЄС або Канади. Доцільно було б систематизувати можливості залучення громадських організацій в Україні до забезпечення реалізації цього принципу, що дозволило б зекономити ресурси держави, переклавши частину завдань (які не є владними повноваженнями) на громадські організації.

4. У підрозділі 2.4, присвяченому гравцям як об'єктам реалізації принципу боротьби з лудоманією, доцільним було б глибше розкрити роль сім'ї та соціального оточення у контексті адміністративно-правового впливу на гравця. Це додало б соціально-правового виміру розглянутій проблематиці.

5. Враховуючи орієнтир України на Європу та набуття нашою державою статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу доцільно було б приділити увагу не лише зарубіжному досвіду боротьби з лудоманією в країнах Європи, але й питанням міжнародно-правового регулювання цих питань на рівні ЄС, а також практиці захисту прав гравців у Європейському суді з прав людини.

Однак ці зауваження не знижують загальної наукової цінності дослідження і не впливають на його позитивну оцінку. Висловлені зауваження відображають складність досліджуваних проблем, багато з яких мають дискусійний характер, однак це не впливає на загальну позитивну оцінку наукового дослідження та не знижує високих досягнень роботи, яка є новаторською, актуальною та змістовною.

На підставі викладеного вище, можна зробити **висновок**, що дисертаційна робота Ольги Євгеніївни Денисенко, виконана на тему «Адміністративно-

правове забезпечення реалізації принципу боротьби з ігровою залежністю (лудоманією)», є завершеним, самостійно підготовленим науковим дослідженням, яке містить нові, науково обґрунтовані та практично значущі результати, що вирішують важливе наукове завдання.

Актуальність обраної теми, наукова обґрунтованість висновків та рекомендацій, новизна та повнота викладення матеріалу в опублікованих працях відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Автореферат цілком відображає основні результати дослідження.

У процесі аналізу дисертації та наукових публікацій не було виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. Дисертація є оригінальною та самостійно виконаною роботою, в якій дотримано всі норми академічної доброчесності та законодавства про авторське право. Усі джерела коректно вказано, а внесок авторки в співавторських роботах чітко визначено.

Отже, дисертаційне дослідження Ольги Євгеніївни Денисенко виконано на високому науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам пунктів 9, 11-13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

**професор кафедри
права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка
доктор юридичних наук, професор**

Андрій МАНЖУЛА

Підпис Андрія МАНЖУЛИ засвідчую:

**Проректор з наукової роботи
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
доктор психологічних наук, професор**

Лілія КЛОЧЕК